

2. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/zabezpechuvaty> (дата звернення: 05.11.2020).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України в редакції від 11.09.2020 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 05.11.2020).

Рогальська Вікторія Вікторівна

Доцент кафедри

кримінального процесу

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ІНТЕРВ'Ю В ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Допит особи в кримінальному процесі завжди розумівся як важливий процесуальний засіб для встановлення фактичних даних, що мають доказове значення та завдяки якому органи досудового розслідування забезпечують виконання завдань кримінального провадження, передбачених в ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1].

В ході реформи кримінального процесуального законодавства України, яка відбулася в 2012 році, законодавець спробував нівелювати ризики неналежного поведіння під час допиту на стадії досудового розслідування, ввівши заборону суду обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому або прокурору, або посилатися на них (ч. 4 ст. 95 КПК України). Втім, такий радикальний підхід законодавця привів до іншої проблеми: показання, дані слідчому (детективу), дізнавачу або прокурору в ході досудового розслідування, «знецінилися» в очах сторін кримінального провадження та суду. Органи досудового розслідування стали неохоче виділяти ресурси для якісного проведення допиту, обґрунтовуючи це мінімальною «вагою» результатів такої роботи в порівнянні з витраченим часом. Як наслідок, для працівників органів досудового розслідування зник сенс не тільки в тому, щоб отримувати свідчення із застосуванням насильства або погроз, а й в тому, щоб взагалі отримувати якісні показання на досудовому розслідуванні. Проте, на відміну від встановленої в Україні повної заборони використовувати досудові показання в суді, в ряді іноземних юрисдикцій (Канаді, Великобританії, Італії, Хорватії та багатьох інших країнах) передбачається застосування «тесту допустимості показань» для перевірки добровільності наданого свідчення (зізнання). Якщо такі показання проходять перевірку, суд їх приймає. Якщо ж вони викликають сумнів або якщо доведено, що свідчення були отримані під тиском, в умовах жорстокого поведіння або катування підозрюваного, суд їх не враховує. Ці допити

проводять за участю захисника, із застосуванням відеофіксації і обов'язковим роз'ясненням і дотриманням базових прав допитуваної особи. Про те, що проведення таких допитів та надання переваги показанням, наданим під час досудового слідства, над показаннями, наданими на відкритому суді, саме по собі не викликає питання справедливості судового провадження, якщо ця перевага обґрунтована і показання були надані за власним бажанням особи йдеться і в рішенні Європейського суду з прав людини «Макеян та інші проти Вірменії». Отже, підсумовуючи, можна констатувати що закріплена в КПК України абсолютна заборона використовувати досудові показання в суді є дуже жорстокою, в порівнянні з практиками багатьох західних юрисдикцій [2].

Окрім того, в останні десятиріччя в багатьох державах світу (Канада, Великобританія, Австралія, Норвегія та ін..) спостерігається тенденція щодо заміну класичного допиту на впровадження процесуального інтерв'ю (investigative interview). Хуан Мендес в своїй доповіді в якості спеціального доповідача ООН з питань тортур та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання ще в 2016 році закликав міжнародне співтовариство розробити світові стандарти, які визнають процесуальне інтерв'ю прикладом кращої практики в роботі правоохоронних органів. Вибір на користь процесуального інтерв'ювання обумовлений тим, що вчені і практики з різних куточків світу рекомендували інтерв'ю на основі взаємної довіри як найбільш безпечний і ефективний підхід до розслідування злочинів, а також у протидії тероризму [3].

Наразі в Україні також реалізовується пілотний проект щодо впровадження процесуального інтерв'ю в діяльність органів досудового розслідування. Так, протягом останнього року, окремі детективи Національного антикорупційного бюро України та слідчі слідчих відділів розслідувань особливо тяжких злочинів слідчого управління Головного управління Національної поліції України у Львівській області та слідчого управління Головного управління Національної поліції України в Дніпропетровській області, після проходження відповідних тренінгів, проводять допити за методикою процесуального (слідчого) інтерв'ю під час розслідувань кримінальних злочинів [4].

Процесуальне (слідче) інтерв'ю - це метод проведення опитування (допиту), орієнтований на збір об'єктивної і неупередженої інформації в рамках проведення службового розслідування. Всі інтерв'ю називають процесуальним інтерв'ю незалежно від того, проводяться вони з постраждалими, свідками або підозрюваними, проте різниця між «класичним допитом» і «процесуальним інтерв'ю» є найбільш очевидними у разі їх порівняння на прикладі проведення допиту слідчим (детективом) підозрюваної особи: 1) мета процесуального інтерв'ю полягає в отриманні максимально об'єктивної інформації про обставини події, тоді як допит переважно спрямований на отримання визнання підозрюваної особи у скоєному кримінальному правопорушенні; 2) відмінності в цілі використання цих методів викликають істотну різницю в загальній атмосфері їх проведення. Так, зокрема, необхідною умовою проведення ефективного процесуального інтерв'ю є налагодження і підтримка

психологічного контакту з підозрюваним, що дозволяє усунути бар'єри в комунікації і сприяє отриманню необхідної інформації. Навпаки, допит орієнтований на встановлення контролю над підозрюваним особою, в тому числі з-за використання психологічних маніпуляцій для його схилення до давання свідчень проти себе; 3) в ході процесуального інтерв'ю слідчий використовує переважно відкриті питання, спрямовані на отримання максимальної кількості інформації, тоді як під час допиту переважають закриті запитання[3].

Моделі процесуального інтерв'ю діляться на класичні (такі, як PEACE і KREATIVE), гібридні (REID і PHASE) і спеціалізовані (NICHD і WISCI). Ці моделі відрізняються тим, який підхід до проведення опитування в рамках кримінального розслідування є домінуючим: обвинувальний (accusatorial) підхід, властивий для допиту, або підхід, який передбачає застосування методів опитування, спрямованих на збір інформації (information-gathering methods), властивий для процесуального інтерв'ю. Аналіз різних моделей процесуального інтерв'ю дозволяє виділити властиві їм загальні елементи, до яких відносяться: підготовка і планування, встановлення психологічного контакту, роз'яснення прав і порядку проведення інтерв'ю, отримання інформації, завершення і оцінка отриманої інформації і якості самого інтерв'ю. Сукупність цих елементів можна розглядати як якусь узагальнену модель процесуального інтерв'ю, основу якої складає британська модель PEACE, що є аббревіатурою її п'яти обов'язкових етапів: Planning & Preperation; Engage & Explaining; Account; Closure; Evaluation. Ця модель впроваджена в законодавстві Великобританії, Австралії, Канади, Нової Зеландії та окремих європейських країн [3]; [5]. Американські вчені також все частіше рекомендують замінити нинішні допити в США на модель інтерв'ю PEACE, відзначаючи, що «британський підхід до розслідування шляхом інтерв'ювання пропонує потенційно ефективну альтернативу класичному обвинувальному за своїм характером допиту» [6].

В Україні детективи і слідчі Національної поліції при проведенні допитів за методикою проведення процесуального інтерв'ю також використовують її узагальнену модель, елементи та умови якої були детально проаналізовані в дослідженні, що проводилося членами експертної групи з виробництва практик процесуального інтерв'ю, до складу якої увійшли детективи НАБУ, слідчі Державного бюро розслідувань, слідчі Національної поліції, прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, адвокати, представники кафедр кримінального процесу вузів Міністерства внутрішніх справ України та представники правозахисних організацій [3]; [7].

Автори дослідження та учасники пілотного проекту дійшли до висновку, що впровадження процесуального інтерв'ю на зміну традиційним допитам є сучасним світовим трендом, спрямованим на підвищення ефективності діяльності органів досудового розслідування. Процесуальне інтерв'ю направляє правоохоронців проводити всебічне і об'єктивне розслідування обставин скоєного кримінального злочину і запобігає встановленню передчасних висновків. Як наслідок, цей метод допомагає органам правопорядку ефективно розслідувати факти кримінальних правопорушень і при цьому забезпечувати

процесуальні гарантії всіх учасників провадження, що сприяє формуванню стійких відносин довіри до роботи правоохоронних органів у цілому. Процес проведення такого опитування (допиту, інтерв'ю) може істотно вплинути на результат, справедливість, ефективність і надійність будь-якого подальшого кримінального провадження [3].

Для ефективності впровадження процесуального інтерв'ю в діяльність органів досудового розслідування пропонується ряд заходів, основні з яких спрямовані на: 1) зміну нормативного регулювання проведення допиту, а саме: надати судам можливість використовувати свідчення, дані в ході досудового розслідування, за умови дотримання критеріїв допустимості доказів, а також при забезпеченні процесуальних гарантій допитуваних осіб (участь адвоката, забезпечення права на мовчання, здійснення відеофіксації допиту); 2) забезпечення навчання працівників органів правопорядку (розробити і впровадити національну навчальну програму з процесуального інтерв'ю для різних рівнів навчальної підготовки прокурорів, слідчих (детективів) і оперативних працівників, а також окремо для керівників (як для базової підготовки при отриманні освіти у вищих навчальних закладах, так і для первинної професійної підготовки, підвищення кваліфікації і додаткової підготовки), забезпечити поетапне проходження навчальної програми з процесуального інтерв'ю усіма слідчими (детективами) і їх керівництвом; 3) забезпечення підтримки впровадження процесуального інтерв'ю з боку органів досудового розслідування, а саме: розробити і впровадити єдині для органів досудового розслідування стандарти з облаштування кімнат для проведення допиту, єдині форми бланків протоколів допиту, плану допиту і оцінки якості проведення допиту та ін.) [3].

Бібліографічні посилання

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітн. 2012 р. № 4651- VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 07.11.2020).
2. Discussion paper «Розкажи мені що сталося, або зізнайся». Т. Філоненко, Ю. Белоусов, А. Орлеан, Є. Крапивін, В. Яворська https://drive.google.com/file/d/1u4NpuWydF6xsZ6n4VZ3pS9vuoxDEx4Kc/view?fbclid=IwAR04JqaW7k2fyZ_-YIAC8_V2fKYCt2WjuSYwNQMJruZkee7flhHHlTHr6_k (дата звернення: 07.11.2020).
3. Розкажи мені що сталося, або зізнайся. Дослідження про процесуальне інтерв'ю. Аналіз міжнародного досвіду. Опис узагальненої моделі. Аналіз національної системи підготовки та практики. /Ю. Белоусов, О. Броневицька, С. Деркач, В.Луцик, А.Орлеан, В. Рогальська, Т.Філоненко, В.Яворська. К.: Процесуальне інтерв'ю в Україні, 2020. 232с. URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2020/07/investigationresearch_web.pdf (дата звернення: 07.11.2020).

4. Процесуальне інтерв'ю в Україні: перші підсумки https://nabu.gov.ua/novyny/procesualne-intervyu-v-ukrayini-pershi-pidsumky?fbclid=IwAR1lymxlaLqnvT82wzh6ZNAgjfVbwSZnp_FaFRZkvZB6eh4ESzZ70g75I58 (дата звернення: 07.11.2020).
5. Луцик В.В., Гавгун С.Р. Сучасні моделі процесуального інтерв'ю. Часопис Київського університету права 2020 № 1 С. 316-323
6. Schollum M. Bringing PEACE to the United States: A Framework for Investigative Interviewing. URL: https://www.niaia.org/files/uploads/Schollum_PEACE.pdf (дата звернення: 07.11.2020).
7. Броневицька О.М. Фазова модель процесуального інтерв'ю. IV Львівський форум кримінальної юстиції «Кримінальна юстиція: кво вадіс?»: збірка тез міжнародної науково-практичної конференції. Львів: ЛьвДУВС. 2018. С. 14-17.

Руденька Ірина Олександрівна,
аспірант кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ГЕМОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Упродовж сторіч дорогоцінні метали, дорогоцінне і напівдорогоцінне каміння відігравали важливу роль у грошовому обігу, складали його основу, власне, були грішми й предметом або засобом вчинення злочинів. Утрата дорогоцінними металами, дорогоцінним і напівдорогоцінним камінням колишнього місця в сучасному безпосередньому грошовому обігу призвела до того, що низка питань щодо їх обігу «випала» з поля зору дослідників кримінального, фінансового права та криміналістики.

Як свідчить судово-слідча практика, виробництво, видобуток, використання та операції із діамантами, дорогоцінним, напівдорогоцінним, декоративним камінням та їх аналогами відрізняється підвищеною криміногенністю, зумовлюють необхідність наукового дослідження та розроблення сучасних методик їх експертного дослідження, де пріоритетне місце посідає техніко-криміналістичне забезпечення проведення гемологічних експертиз.

Проблеми техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів докладно розглядалися в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених (Г.А. Абдумаджидов, Р.С. Белкін, А.Ф. Волобуєв, В.І. Галаган, В.Г. Гончаренко, В.А. Журавель, А.В. Іщенко, І.О. Ієрусалімов, П.Т. Скорченко, В.В. Тіщенко, Ю.М. Чорноус та ін.). Проведений аналіз робіт цих авторів показує, що їхні дослідження мають велике теоретичне й практичне значення.